

КРИМСЬКІ ЗМІ. МОВА ВОРОЖНЕЧІ

Реалізація проекту «Кримські ЗМІ. «Мова ворожнечі», що виконується ГО «Євпаторійський центр регіонального розвитку», стала можливою завдяки фінансовій підтримці Міжнародного Фонду «Відродження». Думки викладені у цьому звіті, є винятковою відповідальністю ГО ЄЦРР та не обов'язково відображають точку зору Міжнародного Фонду «Відродження»

**м. Євпаторія
2011 р.**

ВСТУП

Друковані засоби масової інформації є важливими соціальними інститутами, що впливають на життя суспільства, формують його культуру, мораль. Конституційно закріплена свобода слова дала змогу всебічно відтворювати сучасні події та явища, розширити межі критики суспільства і людини. Проте свобода слова в засобах масової інформації не означає всездозволеності, безвідповідальності журналістів, політиків, громадських діячів. Вони зобов'язані спиратися на цінності громадянського суспільства, популяризувати їх, дотримуватися загальнолюдських цінностей; без агресії, виважено сприймати думки, поведінку, форми самовираження та образ життя людей інших національностей, тобто обов'язково дотримуватись принципів міжетнічної толерантності.

Проблема міжнаціональних відносин є актуальною для Автономної Республіки Крим, оскільки вона є поліетнічним регіоном, до складу якого входять різні національні меншини зі своєю етнічною, культурною та мовною самобутністю. Держава та суспільство докладають багато зусиль для досягнення міжетнічної толерантності в процесі побудови мирного поліетнічного суспільства, в якому поважаються права представників усіх національностей. Ухвалено ряд нормативно-правових актів, які сприяють захисту прав національних меншин. Водночас існують чинники, які ускладнюють процес міжнаціональної взаємодії в Криму та сприяють виникненню специфічного кола проблем. Насамперед, це має прояв у декларативності деяких положень українського законодавства щодо прав національних меншин та відсутності дієвих механізмів їх реалізації. Окремі політичні партії, політики, громадські та культурні діячі часто експлуатують теми толерантності в багатонаціональному кримському суспільстві. Особливо це стосується мовних питань, проблем збереження культурної та національної ідентичності. Нерідко при цьому використовується «мова ворожнечі», яка визначається як всі форми самовираження, що включають розповсюдження, провокацію, стимулювання, або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, дискримінації або ворожості відносно людей іншої національності.

Законодавством України встановлюється заборона на пропаганду або агітацію, яка веде до соціальної, расової, національної або релігійної ненависті і ворожнечі; пропаганду соціальної, расової, національної, релігійної або мовної переваги. Конституція України підкреслює: «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Із внутрішньодержавних актів, що містять правові механізми протидії «мові ворожнечі» в ЗМІ, слід назвати, в першу чергу ЗУ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Ст.3 цього Закону говорить, що «Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для пропаганди війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі», а в ст.4 зазначено,

що «стиль і лексика друкованих засобів масової інформації мусять відповідати загально визначеним етично-моральним нормам. Вживання лайливих і брутальних слів не допускається». Кодекс професійної етики українського журналіста, ухвалений Х-им з'їздом Національної спілки журналістів України (квітень 2002 року), відзначає, що «журналіст повинен уникати у своїх публікаціях та передачах образ з приводу національних, расових, етичних та релігійних поглядів і почуттів людей, протидіяти екстремізму та обмеженню громадянських прав за будь-якими ознаками. Він утримується від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, зобов'язаний уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики. Особливу чуйність і тактовність журналіст має виявляти щодо дітей та неповнолітніх. Водночас журналіст зобов'язаний сприяти зміцненню моральних та етичних засад суспільства, збереженню національних, культурних традицій, протистояти впливу культу насильства, жорстокості, порнографії».

Таким чином, з одного боку, засоби масової інформації повинні забезпечувати права громадськості на отримання відомостей про випадки розпалювання ненависті, а, з іншого, – самі ЗМІ можуть стати ідеальним інструментом в справі розв'язування міжнародних і т.п. конфліктів. Свобода масової інформації не повинна вступати в конфлікт з такою фундаментальною цінністю демократичного суспільства, як рівність прав громадян. Будь-які ЗМІ в своїй діяльності можуть випадково перетнути дану межу, але цілеспрямоване порушення крихкої рівноваги може привести до необратимих наслідків.

Дослідженням питання застосування «мови ворожнечі» у кримських газетах займаються громадські організації «Кримський інформаційний прес-центр» у рамках проекту «Підвищення відповідальності журналістів і медіа через покращення медіа грамотності населення та активізацію впливу НУО і громад», спрямованого на подолання порушень професійних стандартів – замовних матеріалів та „мови ворожнечі”, та Інформаційно-дослідницький центр «Інтеграція та розвиток» у рамках проектів «Моніторинг дотримання журналістами етичних принципів толерантності та міжкультурного діалогу» та «Комплексний моніторинг ЗМІ в АР Крим щодо використання ними «мови ворожнечі», проявів расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості», метою яких є сприяння підвищенню рівня соціальної відповідальності журналістів, дотримання ними професійних і етичних стандартів толерантності та міжкультурного діалогу.

З жовтня 2010 р. по березень 2011 р. громадською організацією «Євпаторійський центр регіонального розвитку» в рамках проекту «Кримські ЗМІ. «Мова ворожнечі» було досліджено рівень використання нетолерантних висловлювань у кримських друкованих ЗМІ.

I. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Мета дослідження: здійснення кількісного та якісного аналізу фактів застосування «мови ворожнечі» відносно представників інших етнічних груп в кримських друкованих засобах масової інформації для подолання впливу стереотипів та упереджень у сфері міжетнічних взаємин та досягнення міжетнічного порозуміння.

Предмет дослідження: «мова ворожнечі» - будь-який некоректний, нетолерантний вислів відносно якоїсь національності, або її представників. Під цим терміном розуміється сукупність текстів (редакційні матеріали, пряма мова, статті, цитати, інформаційні повідомлення, листи читачів, об'яви, реклама, анекдоти) і інших елементів ЗМІ (заголовки, фотографії, ілюстрації), які прямо або опосередковано сприяють національній ворожнечі або неприязні.

Відбор матеріалів здійснювався у відповідності до зафіксованих експертами видів «мови ворожнечі».

Матеріали класифікувались по ряду показників, головними з яких є види і об'єкти «мови ворожнечі», а також ставлення журналіста, редакції (позитивне, нейтральне або негативне) до некоректного вислову.

Методи дослідження:

1. Контент-аналіз матеріалів 29-и друкованих ЗМІ Криму із загальним щотижневим накладом близько 700 тис. примірників, як метод установлення кількості випадків застосування «мови ворожнечі» відповідно до її видів, кількості об'єктів, суб'єктів.

2. Змістовний аналіз тексту.

3. Лінгвістичний аналіз тексту, що включає семантичний, морфологічний, синтаксичний, стилістичний аспекти, спрямований на здійснення оцінки нормативності мови, критеріями якої є правильний вибір слів, їх лексичної сполучуваності, яка визначається значенням слова, його приналежністю до того чи іншого стилю, емоційно-експресивним забарвленням.

4. Аналіз дискурсу як складного комунікативного явища, яке включає крім тексту екстралінгвістичні фактори (світогляд, думки, установки та цілі читача), необхідні для розуміння тексту. Аналіз включає оцінку прихованих повідомлень, що містяться у ЗМІ, всі тонкощі мови та візуальних образів (фотографії, ілюстрації), які передають повідомлення, зрозумілі для читача, але не завжди ним усвідомлювані, тобто відбувається цілеспрямоване маніпулювання свідомістю.

5. Аналіз динаміки – прогностичний метод, який дозволяє зробити висновки щодо тенденцій використання «мови ворожнечі».

Джерела інформації:

Загальнокримські ЗМІ:

Крымское эхо
Крымские известия
Крымское время
Крымский обозреватель
Комсомольская правда в Украине – Крым
Крымская неделя
Литературный Крым
Народная трибуна
Первая Крымская

Міські та районні ЗМІ:

Алуштинский вестник
Боспор
Вечерний город
Евпаторийская здравница
Крымская газета
Керченские ведомости
Обозрение Крымских дел
Провинция
Свободная территория
Северная Таврида
Слава Севастополя
Южная столица
Южная газета

ЗМІ етнічного спрямування:

Голос Крыма
Крымская правда (общественно-политическая независимая русская газета Украины)
QIRIM (Къырым)
Полуостров
Русичи
Шолэм (издание Ассоциации еврейских организаций и общин Крыма)

ЗМІ політичних партій:

Коммунист Крыма

Види «мови ворожнечі»

Згідно предмету дослідження - «мові ворожнечі», як інструменту розпалювання міжнаціональної ненависті та нетолерантного, некоректного ставлення до представників інших етнічних груп, було визначено двадцять її видів.

А - Заклики до дискримінації, тобто до обмеження, виключення або зменшення рівності здійснення прав, можливостей для окремої нації або її представників, зокрема у вигляді загальних гасел.

В - Звинувачення у вигляді загальних гасел окремої національності або її представників у дискримінації (обмеженні, виключенні або зменшенні рівності здійснення прав, можливостей для окремої нації або її представників) іншої/інших.

С - Завуальовані (які включають в себе всі тонкощі мови та візуальних образів (фотографії, ілюстрації), що передають повідомлення, зрозумілі для читача, але не завжди ним усвідомлювані, тобто відбувається цілеспрямоване маніпулювання свідомістю) **заклики до насильства і дискримінації** (пропаганда «позитивних», історичних або сучасних, прикладів насильства або дискримінації; вирази типу «добре б зробити з тими-то те-то і те-то», «давно пора» і т.п.) свідомо спрямовані на окремі національності або їх представників.

Д - Створення негативного образу (наділення поганими рисами, якостями, ознаками неповноцінності) **окремої національності або її представників** (зв'язано не з конкретними звинуваченнями, а скоріше передано тоном тексту або фрагмента тексту).

Е - Публікації і вислови, що ставлять під сумнів (зумисне піддавання сумнівам істинності фактів застосування силових методів, обмеження рівності здійснення прав, можливостей, свідомо спрямованих на окремі нації або їх представників, що відбулися у минулому та увійшли в історію) **загальноновизнані історичні факти насильства і дискримінації**.

Ф - Твердження про неповноцінність (недолік культурності, інтелектуальних здібностей, нездатності до творчої праці) **тієї чи іншої національності або її представників**.

Г - Твердження про історичні злочини тієї чи іншої національності, тобто надання національного забарвлення злочинам, що були здійснені у минулому та увійшли в історію.

Н - Твердження про кримінальність (схильність до правопорушень) **тієї чи іншої національності**.

І - Твердження про моральні недоліки (нездатність діяти згідно з загальноприйнятими нормами та уявленнями) **тієї чи іншої національності**.

Ж - Міркування про непропорційну перевагу тієї або іншої національності в матеріальному достатку, представництві у владних структурах, пресі, і т.д.

К - Звинувачення в негативному впливі тієї або іншої національності/етнічної групи або її представників на суспільство, державу.

Л - Згадка національності або її представників в принизливому або образливому контексті.

М - Згадка національності або її представників в кримінальній хроніці.

Н - Заклики не допустити закріплення в регіоні (районі, місті і т.д.) мігрантів (громадян, що належать до тієї або іншої національності і які за різних обставин прибули на постійне місце проживання).

О - Цитування явно ксенофобських висловів і текстів без коментаря, що визначає розмежування між позицією того, що інтерв'юється і позицією журналіста; аналогічно – надання місця в газеті для явної націоналістичної пропаганди без редакційного коментаря або іншої полеміки.

Р - Звинувачення тієї чи іншої національності або її представників у націоналізмі, шовінізмі, екстремізмі.

Q - Звинувачення тієї чи іншої національності або її представників в розпалюванні міжнаціональної ворожнечі, ксенофобії.

Р - Звинувачення тієї чи іншої національності в вимаганні надання їй привілеїв за національною ознакою.

С - Звинувачення нації в спробах захоплення влади або в територіальній експансії (в буквальному розумінні, на відміну від закликів не допустити закріплення в регіоні).

Т - Заперечення громадянства (тобто згадку українських громадян як іноземців залежно від їх етнічної ідентифікації).

Суб'єкти (персонажі – особи, що продукують «мову ворожнечі», або прямо чи опосередковано підтримують чиїсь висловлювання в дусі «мови ворожнечі»), які були виявлені під час дослідження.

1. Політики
2. Представники правоохоронних органів
3. Експерти/політологи
4. Діячі культури
5. Громадський діячі
6. Журналісти
7. Редакція
8. Рядові громадяни

Автори (журналісти, редакції) текстів, що містять «мову ворожнечі», класифікуються за ставленням до неї по позиціям: «скоріше позитивне» (тобто скоріше підтримка), «нейтральне» і «скоріше негативне» (засудження).

Об'єкти мови ворожнечі

Представники тієї чи іншої національності, або нація в цілому.

II. РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ ВИКОРИСТАННЯ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» У ДРУКОВАНИХ ЗМІ АР КРИМ У ЖОВТНІ 2010 Р. – БЕРЕЗНІ 2011 Р.

1 Застосування «мови ворожнечі» суб'єктами.

За період дослідження було зафіксовано 201 випадок нетолерантних висловлювань дев'ятьма виявленими суб'єктами. Суб'єктом «мови ворожнечі» не обов'язково є автор матеріалу/журналіст, ним може бути будь-хто, чие висловлювання лише ретранслюється автором. (Таблиця 1)

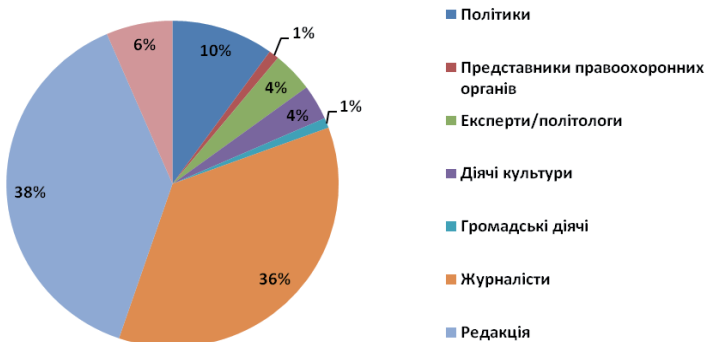
Таблиця 1

№ з/п	Суб'єкт висловлювання	Кількість висловлювань	У відсотках
1	Політики	20	10%
2	Представники правоохоронних органів	2	1%
3	Експерти/політологи	8	4%
4	Діячі культури	7	4%
5	Громадські діячі	2	1%
6	Журналісти	72	36%
7	Редакція	77	38,5%
8	Рядові громадяни	13	6,5%
	Всього	201	100%

Найбільша кількість нетолерантних висловлювань належить редакціям (інформаційні повідомлення, передрук, анекдоти) – 38,3% від загальної кількості та журналістам – 36%. (Діаграма 1)

Діаграма 1

Відсоткове співвідношення суб'єктів "мови ворожнечі"

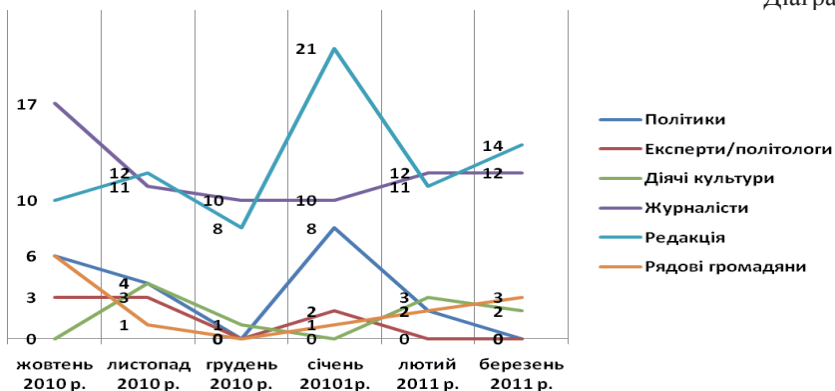
Особливим є те, що анекдот виявився найпоширенішим носієм нетолерантних висловлювань серед редакційних матеріалів - 56%, а його частка від загальної кількості зафіксованих випадків «мови ворожнечі» склала 21,5%.

Таблиця 2 та діаграма 2 ілюструють, що максимальна кількість політиків, журналістів та редакцій, як суб'єктів «мови ворожнечі», зафіксована у жовтні 2010 р., що ймовірно пов'язано з виборами депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Також активізація політиків спостерігається у січні 2011 р., що ймовірно пов'язано із зверненням прем'єр міністра РМ АРК Василя Джарти до лідеру меджлісу Мустафи Джемільова про добровільне звільнення земельних самозахватів.

Таблиця 2

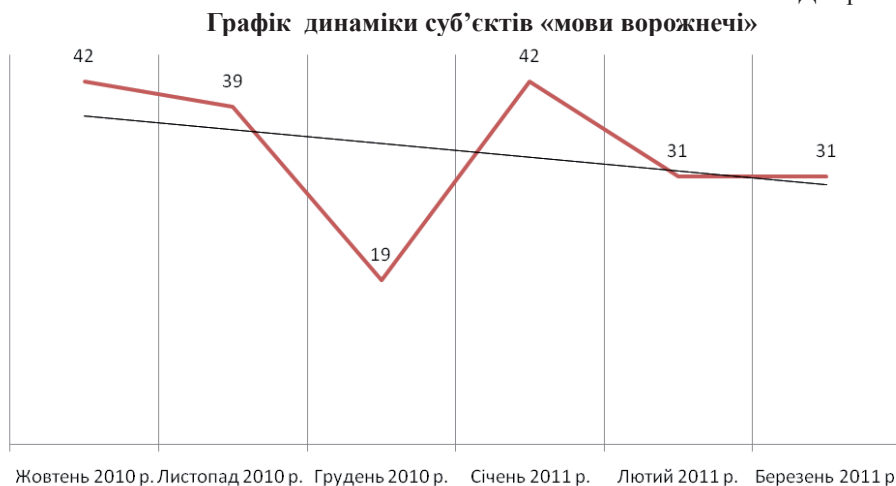
Суб'єкти «мови ворожнечі»	Жовтень 2010 р.	Листопад 2010 р.	Грудень 2010 р.	Січень 2011 р.	Лютий 2011 р.	Березень 2011 р.
Політики	6	4	0	8	2	0
Представники правоохоронних органів	0	2	0	0	0	0
Експерти/політологи	3	3	0	2	0	0
Діячі культури	0	3	1	0	2	1
Громадські діячі	0	1	0	0	1	0
Журналісти	17	11	10	10	12	12
Редакція	10	13	8	21	11	14
Рядові громадяни	6	1	0	1	2	3
Всього	42	38	19	42	30	30

Діаграма 2

Діаграма 3 ілюструє, що загальна кількість суб'єктів значно зменшується у грудні 2010 р., що ймовірно пов'язано з підготовкою до зимових свят.

Діаграма 3

2. Види «мови ворожнечі»: кількість застосувань.

20 представлених категорій «мови ворожнечі» подаються у тому вигляді, в якому вони були зафіксовані за період дослідження.

Загальна кількість застосованих видів (248) перевищує кількість нетолерантних висловлювань (201), оскільки одне висловлювання може містити декілька видів «мови ворожнечі». (Таблиця 3, Діаграма 4).

Таблиця 3

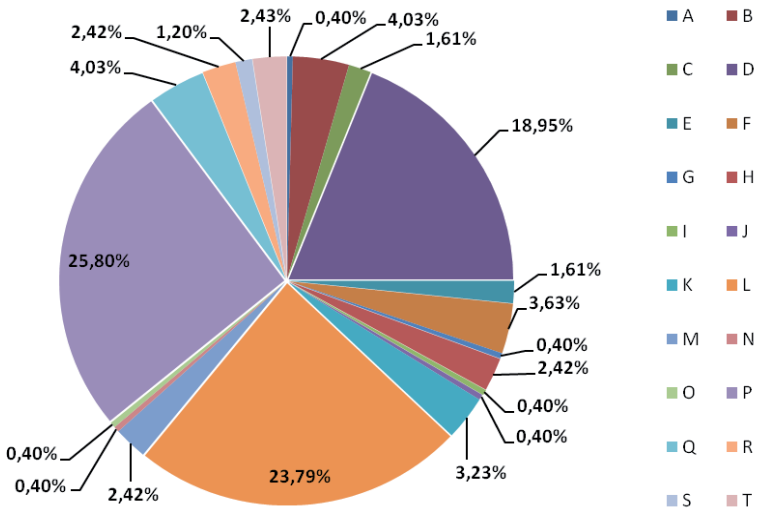
№ з/п	Вид	Кількість застосувань	У відсотках
A	Заклики до дискримінації, зокрема у вигляді загальних гасел	1	0,4%
B	Звинувачення тієї чи іншої етнічної групи або її представників у дискримінації за національною ознакою у вигляді загальних гасел	10	4,03%

С	Завуальовані заклики до насильства і дискримінації (пропаганда «позитивних», історичних або сучасних, прикладів насильства або дискримінації; вирази типу «добре б зробити з тими-то те-то і те-то», «давно пора .» і т.п.)	4	1,61%
D	Створення негативного образу етнічної групи (зв'язано не з конкретними звинуваченнями, а скоріше передано тоном тексту або фрагмента тексту)	47	18,95%
Е	Публікації і вислови, що ставлять під сумнів загально визнані історичні факти насильства і дискримінації	4	1,61%
F	Твердження про неповноцінність (недолік культурності, інтелектуальних здібностей, нездатність до творчої праці) тієї або іншої етнічної або релігійної групи	9	3,63%
G	Твердження про історичні злочини тієї або іншої етнічної групи	1	0,4%
H	Твердження про кримінальність тієї або іншої етнічної групи	6	2,42%
I	Твердження про моральні недоліки тієї або іншої етнічної групи	1	0,4%
J	Міркування про непропорційну перевагу тієї або іншої етнічної групи в матеріальному достатку, представництві у владних структурах, пресі, і т.д.	1	0,4%
K	Звинувачення в негативному впливі тієї або іншої етнічної групи на суспільство, державу	8	3,23%
L	Згадка етнічної або групи або її представників як таких в принизливому або образливому контексті (або просто при згадці етноніма)	59	23,79%
M	Згадка етнічної або групи або її представників як таких в кримінальній хроніці	6	2,42%

N	Заклики не допустити закріплення в регіоні (райони, міста і т.д.) мігрантів, що належать до тієї або іншої етнічної або релігійної групи (наприклад, протести проти будівництва мечеті в «православному місті»)	1	0,4%
O	Цитування явно ксенофобських висловів і текстів без коментаря, що визначає розмежування між позицією того, що інтерв'юється і позицією журналіста; аналогічно – надання місця в газеті для явної націоналістичної пропаганди без редакційного коментаря або іншої полеміки	1	0,4%
P	Звинувачення тієї чи іншої етнічної групи або її представників у націоналізмі, шовінізмі або екстремізмі	64	25,8%
Q	Звинувачення тієї чи іншої етнічної групи або її представників в розпалюванні міжнаціональної ворожнечі, ксенофобії	10	4,03%
R	Звинувачення тієї чи іншої етнічної групи в вимаганні надання їй привілеїв за національною ознакою	6	2,42%
S	Звинувачення групи в спробах захоплення влади або в територіальній експансії (в буквальному розумінні, на відміну від закликів не допустити закріплення в регіоні)	3	1,2%
T	Заперечення громадянства (тобто згадку українських громадян як іноземців залежно від їх етнічної ідентифікації)	6	2,43%
	Всього	248	100%

Діаграма 4

Відсоткове співвідношення видів "мови ворожнечі"

Усі 20 зафіксованих категорій «мови ворожнечі» за частотою використання умовно можна поділити на 3 групи:

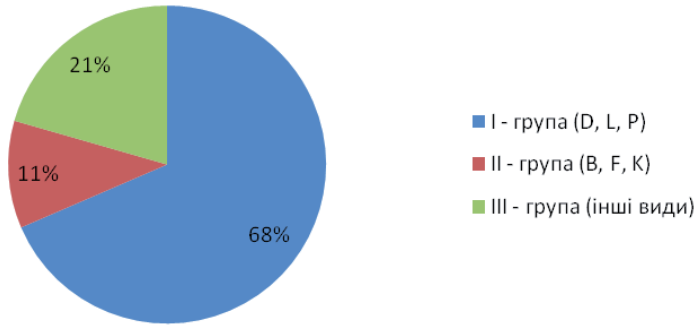
Група 1 (D, L, P) – найбільша кількість випадків (170 застосувань (68% від загальної кількості застосованих видів).

Група 2 (B, F, K) – середня кількість випадків (27 застосувань (11% від загальної кількості застосованих видів)

Група 3 (інші 14 видів) – мінімальна кількість випадків (51 застосування (21% від загальної кількості застосованих видів).

Отже, 79% від загальної кількості застосованих видів «мови ворожнечі» припадає на 6 з 20-ти категорій. (Діаграма 5).

Відсоткове співвідношення видів "мови ворожнечі" (по групах)

ГРУПА I (D, L, P)

D - Створення негативного образу (наділення поганими рисами, якостями, ознаками неповноцінності) **окремої національності або її представників** (зв'язано не з конкретними звинуваченнями, а скоріше передано тоном тексту або фрагмента тексту). («Русский человек славится своим умением находить выход из самых трудных ситуаций, но еще более он славится своим умением находить туда вход» («Комсомольская правда в Украине», №234 (3637/25032) 18.10.10.; «Русский трезвый – значит богатырь» («Русичи» №2 (177) – 47 випадків.

L - Згадка національності або її представників в принизливому або образливому контексті. («У таджикского Карлсона на спине вместо пропеллера миксер для бетона» («Вечерний город» №79 (426) 19.10.10.); «Интересно, где были древние украинцы в то время, когда Киев был «матерью городов русских? Украинский народ, хотя он и моложе русского, самостоятелен и обаятелен. И у него нет поводов для «ущемленности». Скажем, русский народ моложе армянского, но ведь мы из-за этого не комплексуем. А американский люд отчетливо моложе украинского, но что-то не замечал, чтобы американцы по этому поводу заморачивались.» («Крымская правда» №203 (25026) 05.11.10) – 59 випадків.

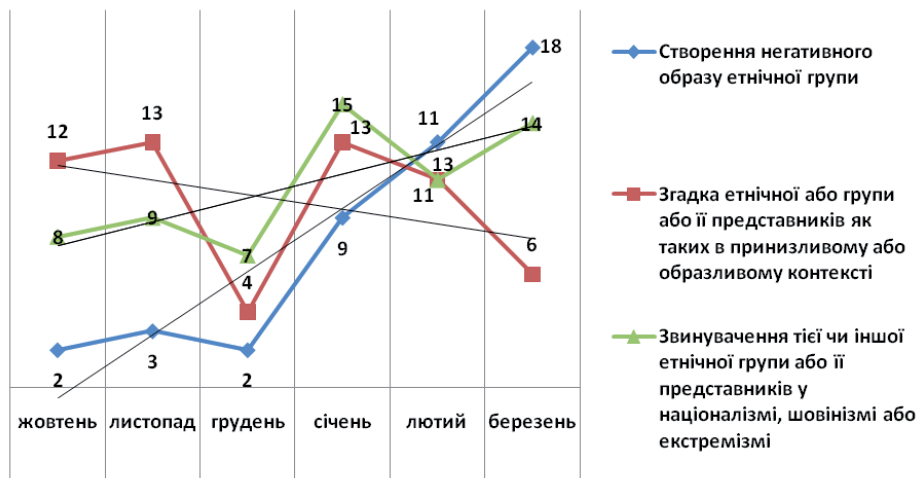
P - Звинувачення тієї чи іншої національності або її представників у **націоналізмі, шовінізмі, екстремізмі.** «При этом Пилунский (Председатель Крымской организации Народного Руха Украины), как яркий представитель украинского национализма, держал речь во время акции на украинском языке» («Крымская газета», №192 (18753) 20.10.10); «Речь идет лишь о том, чтобы

на Україне на смену пещерному галиційському націоналізму пришла реальная демократия» («Крымское эхо», №33 (48) 8-14.10.10) – 64 випадки.

Діаграма 6 ілюструє динаміку застосування найпоширеніших видів «мови ворожнечі» протягом жовтня 2010 р. – березня 2011 р.

Діаграма 6

Динаміка застосування найпоширеніших видів "мови ворожнечі"

Група 2 (В, Ф, К)

В - Звинувачення у вигляді загальних гасел окремої національності або її представників у дискримінації (обмеженні, виключенні або зменшенні рівності здійснення прав, можливостей для окремої нації або її представників) іншої/інших. *(«Но действующее законодательство, во-первых, вообще не признает существование крымскотатарского народа, в нем вообще нет такого субъекта конституирования как народ (нация). Оно в скрытом виде признает только великие народы через механизм голосующего большинства, через институт «подавляющего преобладания», реализующий привилегии великим народам под маской «гражданского общества» («Къырым» №83 (1451) 3.11.10); «Может быть у русской симферопольской молодежи все кайфово? ...она счастлива, что смотрит в кинотеатрах фильмы на чужом языке, она в восторге, что ее учат ненавидеть историю своего отечества...» («Крымское время» №99 (2904) 6.11.10); «...имеющая место дискриминация русскокультурных граждан Украины делает государство слабым и неустойчивым» («Крымская правда» №212 (25035) 18.11.10); «Русское население Крыма давно ощущает себя в качестве меньшинства, интересы которого всегда приносятся в жертву. В любых*

процесах, которые происходят, русские почему-то всегда должны уступать в пользу кого-то, кто более организован или ведет себя более агрессивно» («Русичи» №23 (174) 13.12.10) – **10 випадків.**

Г - Твердження про неповноцінність (недолік культурності, інтелектуальних здібностей, нездатності до творчої праці) **тієї чи іншої національності або її представників.** («Я никогда ни у кого не спрашиваю: «Извините, а где здесь туалет?» Я русский! Я сам решаю, где туалет!» («Комсомольская правда в Украине», №221 (3624/25019) 2.10.10); «Древнюю историю украинцев придумал профессор, который жил на Западной Украине, входившей в состав Австро-Венгрии» («Крымская правда» №203 (25026) 05.11.10); «На Украине не знают великой русской культуры – это не просто плохо, это безумная хуторяница» («Крымский обозреватель», №46 (379), 23.11.10); «У большинства арабов и турок... нет никакой продуктивной функции, кроме торговли фруктами и овощами» («Комсомольская правда в Украине», №267 (3670/25065) 25.11.10) – **9 випадків.**

К - Звинувачення в негативному впливі тієї або іншої національності/ етнічної групи або її представників на суспільство, державу. («Будучи при власти, представители Западной Украины пытались подогнать под свою культуру, язык и политические взгляды всю остальную часть Украины». («Крымское эхо» №32(47) 1-7.10.10.); «К сожалению, многие изыскания националистических псевдоученых успели проникнуть в учебники истории, по которым сегодня учат наших детей. Вот что действительно опасно» («Крымская правда» №197 (25020) 28.10.10); «... украинизация и нарушение норм языковой политики ведет к оттоку мозгов из страны» («Вечерний город» №09 (451) 1.02.11.) – **8 випадків.**

3. Об'єкти «мови ворожнечі».

22 об'єкти «мови ворожнечі» подаються у тому вигляді, в якому вони були зафіксовані за період дослідження.

Загальна кількість нетолерантних висловлювань щодо об'єктів (218) перевищує кількість випадків застосування «мови ворожнечі» суб'єктами (201), оскільки одне висловлювання може бути спрямовано на декілька об'єктів. (Таблиця 4).

Таблиця 4

№ з/п	Об'єкт	Кількість нетолерантних висловлювань	У відсотках
1	Росіяни	38	18%
2	Українці	109	51,65%
3	Кримські татари	23	10,9%
4	Азербайджанці	2	0,95%
5	Болгари	1	0,47%
6	Перуанці	1	0,47%
7	Євреї	6	2,84%
8	В'єтнамці	1	0,47%
9	Молдовани	4	1,89%
10	Кавказці як ціле («особи кавказької національності»)	5	2,37%
11	Роми	3	1,42%
12	Таджики	1	0,47%
13	Японці	1	0,47%
14	Грузини	4	1,89%
15	Киргизи	1	0,47%
16	Узбеки	2	0,95%
17	Турки	2	0,95%
18	Чеченці	1	0,47%
19	Чукчі	1	0,47%
20	Араби	1	0,47%
21	Естонці	2	0,95%
22	Китайці	2	0,95%
	ВСЬОГО	211	100%

Усі 22 зафіксовані категорії об'єктів «мови ворожнечі» за частотою згадувань умовно можна поділити на 3 групи:

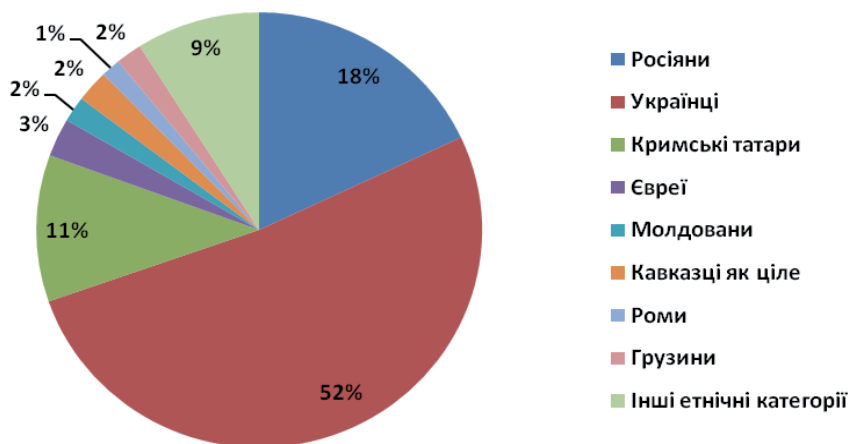
Група 1 (українці) – найбільша кількість випадків (109 згадувань (51,65% від загальної кількості).

Група 2 (росіяни, кримські татари) – 61 згадування (28,9% від загальної кількості).

Група 3 (інші категорії) – мінімальна кількість згадувань зафіксованого об'єкту (41 згадування (19,43% від загальної кількості). Діаграма 7

Діаграма 7

Відсоткове співвідношення об'єктів "мови ворожнечі"

Найпоширеніші види та об'єкти «мови ворожнечі» вже представлені у таблицях 2 і 3.

Українці в першу чергу згадуються у зв'язку із звинуваченням у націоналізмі, шовінізмі, екстремізмі (Таблиця 2 - Р): «Почему глава государства вынужден общаться со своими русскоязычными избирателями и земляками на неродном для него и для них языке? На чьи плечи ложится основная тяжесть начатых реформ – промышленного Востока или националистического Запада?» («Крымская правда», №51(25114) 22.03.11); «Украинские националисты опять разыгрывают крымскую карту» («Крымское время», №33 (2960) 26.03.11); «Русское культурное наследие в руках украинских националистов» («Крымское время» №105 (2910) 20.11.10), а також часто тоном або фрагментом тексту створюється їхній негативний образ (Таблиця 2 – D): «Массовку создавала украинская диаспора, ее представители постоянно толпились у павильона: может, они соскучились по украинской мове, а может, по салу с

горилкой – страждущих угощали бутербродами и наливали по 50 граммов» («Крымское время», №85 (2890) 5.20.10.).

Росіяни найчастіше є персонажами анекдотів, в яких представлені в принизливому, образливому контексті (Таблиця 2 – L): «Чемпионат мира по горным лыжам. Чемпион мчится с горы на бешеной скорости. Тут его обгоняет русский со своими детьми. Тот в шоке. У подножия горы спрашивает: - Вам не было страшно? – Мне нет, а детям немного. Они ведь у меня не пьют!» («Комсомольская правда в Украина», №233(3636/25031) 2010 г.)

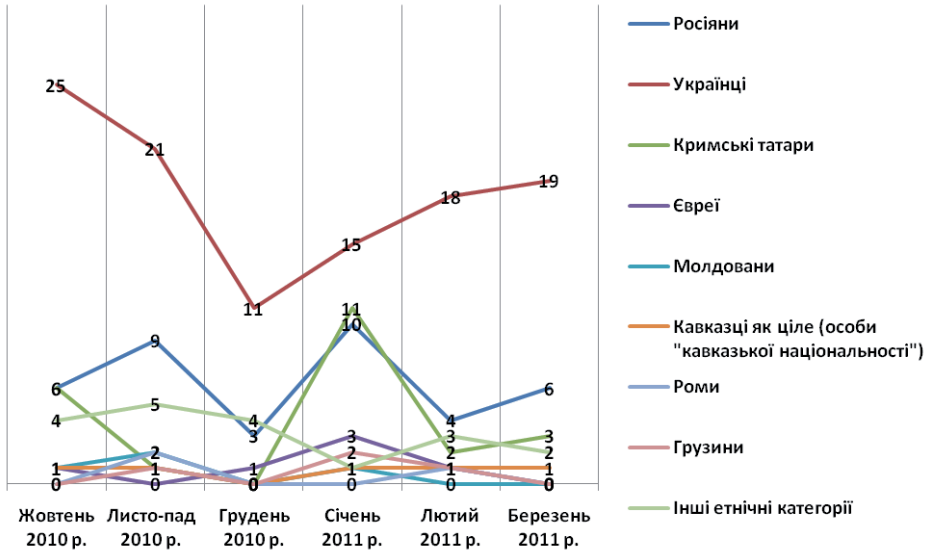
Кримським татарам найчастіше висувається звинувачення в вимаганні надання привілеїв за національною ознакою (Таблиця 2 – R): («... высказывала возмущение поведением радикальных крымскотатарских шовинистов, постоянно шантажирующих власть, провоцирующих своих соплеменников на противоправные действия и выдающих индульгенции на преступления» («Крымская правда» №186 (25009) 13.10.10); «Для крымских татар динамика обеспечения земель положительна, для всех остальных – отрицательна» («Крымская правда» №15 (25078) 27.01.11).

Таблиця 5 та діаграма 8 ілюструють динаміку «мови ворожнечі» щодо найпоширеніших об'єктів протягом жовтня 2010 р. – березня 2011 р. У групу «Інші етнічні категорії» об'єднані менше згадувані об'єкти.

Таблиця 5

Об'єкти «мови ворожнечі»	Жовтень 2010 р.	Листопад 2010 р.	Грудень 2010 р.	Січень 2011 р.	Лютий 2011 р.	Березень 2011 р.
Росіяни	6	9	3	10	4	6
Українці	25	21	11	15	18	19
Кримські татари	6	1	0	11	2	3
Євреї	1	0	1	3	1	0
Молдовани	1	2	0	1	0	0
Кавказці як ціле (особи «кавказької національності»)	1	1	0	1	1	1
Роми	0	2	0	0	1	0
Грузини	0	1	0	2	1	0
Інші етнічні категорії	4	5	4	1	3	2
Всього	44	42	19	44	31	31

Динаміка «мови ворожнечі» щодо об'єктів

Діаграма 6 ілюструє, що максимальна кількість застосувань «мови ворожнечі» щодо українців припадає на жовтень – листопад 2010 р., що ймовірно пов’язано з виборами депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

Максимальна кількість застосувань «мови ворожнечі» щодо кримських татар спостерігається в січні 2011 р., що ймовірно пов’язано із зверненням прем’єр міністра РМ АРК Василя Джарти до лідеру міжклісу Мустафи Джемільова про добровільне звільнення земельних самозахватів.

Динаміка застосування «мови ворожнечі» по відношенню до росіян постійно коливається і кількість нетолерантних висловлювань щодо них імовірно залежить, як вже зазначалось, від кількості опублікованих анекдотів.

Загальний спад використання «мови ворожнечі» спостерігається у грудні 2010 р., що ймовірно пов’язано з підготовкою до зимових свят.

4. Випадки нетолерантних висловлювань у джерелах інформації та ставлення до них авторів матеріалів.

Для дослідження було визначено 29 джерел інформації – друкованих ЗМІ: загальнокримських, міських та районних, етнічного спрямування, політичних партій.

Випадки «мови ворожнечі» не були зафіксовані у двох загальнокримських газетах («Литературный Крым», «Народная трибуна»), у восьми міських та районних газетах («Алуштинский вестник», «Боспор», «Евпаторийская здравница», «Керченские ведомости», «Провинция», «Свободная территория», «Северная Таврида», «Южная газета») та у двох газетах етнічного спрямування («Полуостров», «Шолэм»).

Таблиці 6 і 7 та діаграми 9 і 10 ілюструють кількісний та відсотковий розподіл випадків нетолерантних висловлювань по джерелах інформації та ставлення до цих висловлювань авторів матеріалів, які класифікуються за ставленням до «мови ворожнечі» по позиціям: «скоріше позитивне» (тобто скоріше підтримка), «нейтральне» і «скоріше негативне» (скоріше засудження).

Найбільша кількість нетолерантних висловлювань протягом усього періоду дослідження зафіксована у газетах «Крымское время», «Комсомольская правда в Украине – Крым» та «Крымская правда» і складає 60% від загальної кількості нетолерантних висловлювань суб'єктів (121 з 201 випадку). Імовірно, лідерство цих джерел пов'язано з періодичністю виходу (п'ять разів на тиждень).

Показовим є те, що на 13 визначених міських та районних джерел інформації припадає всього 12,5% (25 з 201 випадку).

Таблиця 6

№ з/п	Джерело (ЗМІ)	Кількість висловлювань суб'єктів	Ставлення авторів матеріалів (журналісти, редакція)		
			Скоріше позитивне	Скоріше нейтраль-не	Скоріше негативне
1	Вечерний город	12	10	2	0
2	Голос Крима	2	2	0	0
3	Крымское эхо	15	13	2	0
4	Коммунист Крима	6	6	0	0
5	Крымская правда	26	23	0	3
6	Крымские известия	8	7	1	0
7	Крымская газета	4	3	1	0
8	Къырым	5	4	0	1
9	Крымское время	65	57	2	6
10	Крымский обозреватель	6	3	0	3
11	Комсомольская правда в Украине – Крым	30	26	2	2
12	Крымская неделя	1	1	0	0
13	Обозрение Крымских дел	5	5	0	0
14	Первая Крымская	5	3	2	0
15	Русичи	7	4	0	3
16	Слава Севастополя	2	1	0	1
17	Южная столица	2	1	0	1
	ВСЬОГО	201	169	12	20

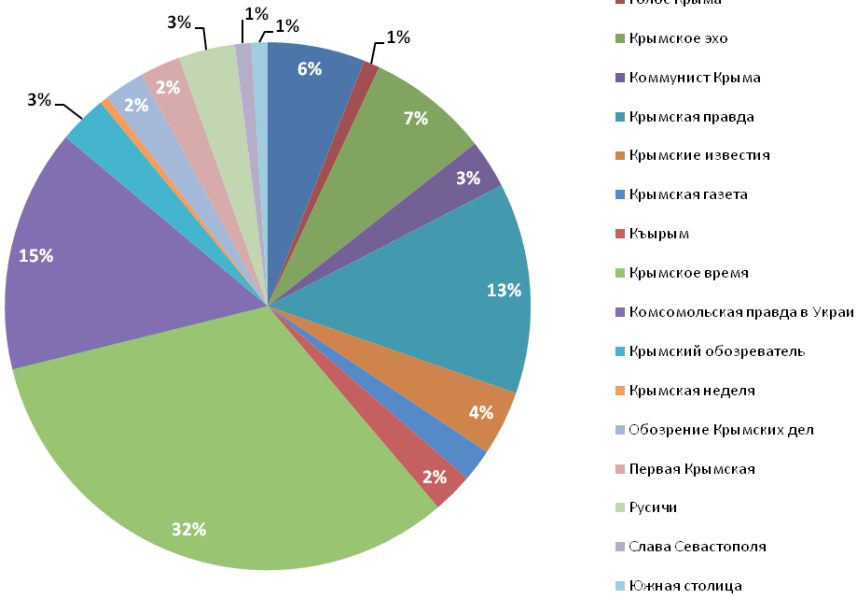
Таблиця 7

Випадки нетолерантних висловлювань у джерелах інформації та ставлення до них авторів матеріалів у відсотках.

№ з/п	Джерело (ЗМІ)	Кількість висловлювань (у відсотках)	Ставлення авторів матеріалів (журналісти, редакція)		
			Скоріше позитивне	Скоріше нейтральне	Скоріше негативне
1	Вечерний город	5,97%	5,925	16,66%	0%
2	Голос Крима	0,99%	1,18%	0%	0%
3	Крымское эхо	7,46%	7,69%	16,66%	0%
4	Коммунист Крима	2,98%	3,55%	0%	0%
5	Крымская правда	12,93%	13,6%	0%	15%
6	Крымские известия	3,98%	4,14%	8,33%	0%
7	Крымская газета	1,99%	1,78%	8,33%	0%
8	Къырым	2,49%	2,36%	0%	5%
9	Крымское время	32,33%	33,72%	16,66%	30%
10	Крымский обозреватель	2,98%	1,78%	0%	15%
11	Комсомольская правда в Украине – Крым	14,92%	15,38%	16,66%	10%
12	Крымская неделя	0,5%	0,59%	0%	0%
13	Обозрение Крымских дел	2,49%	2,96%	0%	0%
14	Первая Крымская	2,49%	1,78%	16,66%	0%
15	Русичи	3,48%	2,36%	0%	15%
16	Слава Севастополя	0,99%	0,59%	0%	5%
17	Южная столица	0,99%	0,59%	0%	5%
	ВСЬОГО	100%	100%	100%	100%

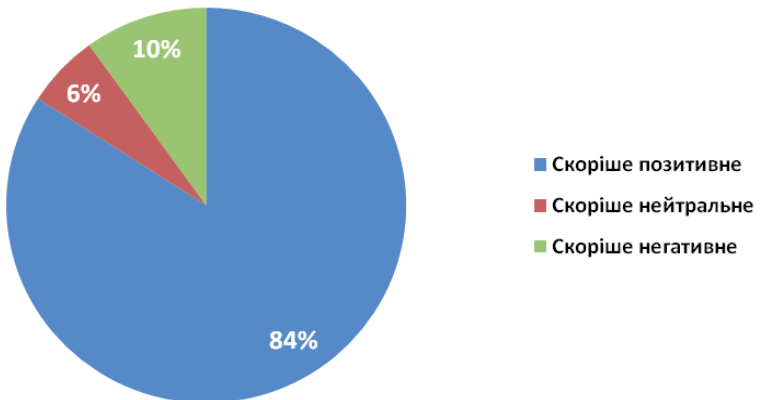
Діаграма 9

**Нетолерантні висловлювання у джерелах інформації
(відсоткове співвідношення)**

Діаграма 10

**Ставлення авторів матеріалів до нетолерантних
висловлювань**

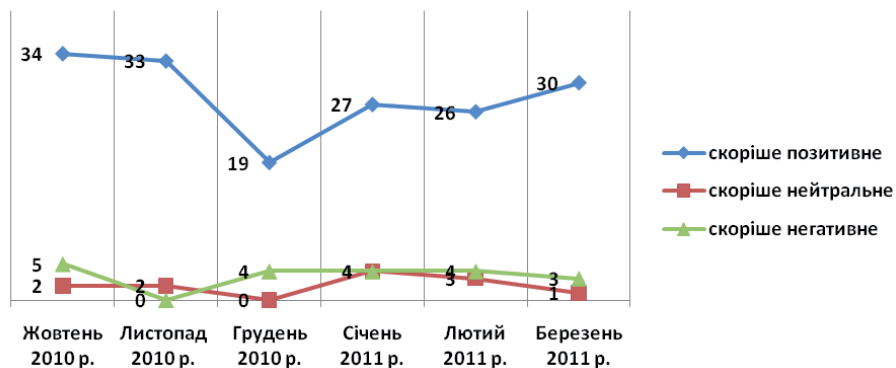
4. Динаміка ставлення авторів матеріалів до нетолерантних висловлювань.

Таблиця 8

Ставлення авторів матеріалів до нетолерантних висловлювань	Жовтень 2010 р.	Листопад 2010 р.	Грудень 2010 р.	Січень 2011 р.	Лютий 2011 р.	Березень 2011 р.	Всього
скоріше позитивне	34	33	19	27	26	30	169
скоріше нейтральне	2	2	0	4	3	1	12
скоріше негативне	5	0	4	4	4	3	20

Діаграма 11

Динаміка ставлення авторів матеріалів до нетолерантних висловлювань

Графік динаміки ставлення авторів матеріалів до нетолерантних висловлювань ілюструє майже стабільність, спад позитивного ставлення авторів до «мови ворожнечі» у грудні 2010 р. пояснюється, імовірно, зимовими святами.

ПІДСУМКИ

Протягом шести місяців дослідження було вивчено матеріали 29-ти кримських друкованих ЗМІ: загальнокримських, міських та районних, етнічного спрямування, політичних партій.

Найбільша кількість нетолерантних висловлювань протягом усього періоду дослідження зафіксована у газетах «Крымское время», «Комсомольская правда в Украине – Крым» та «Крымская правда» і складає 60% від загальної кількості нетолерантних висловлювань суб'єктів (121 з 201 випадку). Імовірно, лідерство цих джерел пов'язано з періодичністю виходу (п'ять разів на тиждень).

Показовим є те, що на 13 визначених міських та районних джерел інформації припадає всього 12,5% (25 з 201 випадку).

У 17 джерелах було зафіксовано 201 випадок застосування не толерантних, некоректних висловлювань дев'ятьма виявленими суб'єктами «мови ворожнечі», якими не обов'язково є автори матеріалу/журналісти, а будь-хто, чие висловлювання лише ретранслюється автором матеріалу.

Найбільша кількість нетолерантних висловлювань належить редакціям, як суб'єктам «мови ворожнечі», – 38,3% від загальної кількості та журналістам – 36%.

Особливим є те, що анекдот виявився найпоширенішим носієм нетолерантних висловлювань серед редакційних матеріалів - 56%, а його частка від загальної кількості зафіксованих випадків «мови ворожнечі» склала 21,5%.

Максимальна кількість політиків, журналістів та редакцій, як суб'єктів «мови ворожнечі», зафіксована у жовтні 2010 р., що ймовірно пов'язано з виборами депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Також активізація політиків спостерігається у січні 2011 р., що ймовірно пов'язано із зверненням прем'єр міністра РМ АРК Василя Джарти до лідеру меджлісу Мустафи Джемільова про добровільне звільнення земельних самозахватів.

Загальна кількість суб'єктів значно зменшується у грудні 2010 р., що ймовірно пов'язано з підготовкою до зимових свят.

Згідно предмету дослідження - «мові ворожнечі», як інструменту розпалювання міжнаціональної ненависті та нетолерантного, некоректного ставлення до представників інших етнічних груп, було визначено двадцять її видів.

Загальна кількість застосованих видів (248) перевищує кількість нетолерантних висловлювань (201), оскільки одне висловлювання може містити декілька видів «мови ворожнечі».

Усі 20 зафіксованих категорій «мови ворожнечі» за частотою використання умовно можна поділити на 3 групи:

Група 1 (D, L, P) – найбільша кількість випадків (170 застосувань (68% від загальної кількості застосованих видів).

Група 2 (В, Ф, К) – середня кількість випадків (27 застосувань (11% від загальної кількості застосованих видів)

Група 3 (інші 14 видів) – мінімальна кількість випадків (51 застосування (21% від загальної кількості застосованих видів).

Отже, 79% від загальної кількості застосованих видів «мови ворожнечі» припадає на 6 з 20-ти категорій.

Протягом дослідження було зафіксовано 22 об'єкти «мови ворожнечі» - представників тієї чи іншої національності, або нація в цілому.

Загальна кількість нетолерантних висловлювань щодо об'єктів (218) перевищує кількість випадків застосування «мови ворожнечі» суб'єктами (201), оскільки одне висловлювання може бути спрямовано на декілька об'єктів.

Усі 22 зафіксовані категорії об'єктів «мови ворожнечі» за частотою згадувань умовно можна поділити на 3 групи:

Група 1 (українці) – найбільша кількість випадків (109 згадувань (51,65% від загальної кількості).

Група 2 (росіяни, кримські татари) – 61 згадування (28,9% від загальної кількості).

Група 3 (інші категорії) – мінімальна кількість згадувань зафіксованого об'єкту (41 згадування (19,43% від загальної кількості).

Українці в першу чергу згадуються у зв'язку із звинуваченням у націоналізмі, шовінізмі, екстремізмі. Росіяни найчастіше є персонажами анекдотів, в яких представлені в принизливому, образливому контексті. Кримським татарам найчастіше висувається звинувачення в вимаганні надання привілеїв за національною ознакою.

Максимальна кількість застосувань «мови ворожнечі» щодо українців припадає на жовтень – листопад 2010 р., що ймовірно пов'язано з виборами депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

Максимальна кількість застосувань «мови ворожнечі» щодо кримських татар спостерігається в січні 2011 р., що ймовірно пов'язано із зверненням прем'єр міністра РМ АРК Василя Джарти до лідеру міджлісу Мустафи Джемільова про добровільне звільнення земельних самозахватів.

Динаміка застосування «мови ворожнечі» по відношенню до росіян постійно коливається і кількість нетолерантних висловлювань щодо них імовірно залежить, як вже зазначалось, від кількості опублікованих анекдотів.

Позитивне ставлення авторів текстів/матеріалів до нетолерантних висловлювань є стабільним.

Загальний спад використання «мови ворожнечі» спостерігається у грудні 2010 р., що ймовірно пов'язано з підготовкою до зимових свят.

Для нотаток:

Автори дослідження:

*Аркадій Шарапов
Олена Севостьянова
Сергій Сухобойченко
Станіслав Удот*

Наклад: 500 прим.
97400, АР Крим, м. Євпаторія,
вул. Крупської, 36, к.11
<http://ngocrimea.wordpress.com/>
E-mail: ecrr@ukr.net

Віддруковано: СПД Ільненко В. В.
м. Сімферополь, вул. Одеська 10/7, офіс 50
тел.: (0652) 54-98-42